

שיעורי תורה

היכלי תורה

ערש"ק פרשת בלק יא תמוז תשס"ט ♦ דף היומי בבלי: בבא מציעא ס"ט ירושלמי: בבא בתרא כ"ב

הלא גם אל מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי לאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'

בדבר זה דיבר בלעם נכוחה אל בלק, כי הלא באמת כה היו דבריו מיד בבואו אל בלק, כאשר שאלו: 'הלא שלח שלחתי אליך לקרא לך למה לא באת אלי האמנם לא אוכל כבדך', השיבו בלעם: 'עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלקים בפי אתו אדבר'. גם אחרי כן שנה בלעם ושלש אותם דברים עצמם לבלק. לכן צריך להבין, מדוע זה חרה אפו של בלק בבלעם כעת, ומדוע הסתמך בלעם בתשובתו לבלק על דבריו שאמר בשעתו למלאכי בלק, לא על מה ששמע בלק בעצמו מפיו כמה פעמים.

ברם, כאשר אנו שומעים אדם האומר כי דבר פלוני אין ביכלתו לעשותו, יש לפרשו בשני אופנים. יש פעמים שהדבר המבוקש הוא למעלה מאפשרויותיו, כגון אם הבקשה היא שיקפוץ מהקרקע לגגו של בית שגבהו ארבע קומות אדם, תהיה תשובתו של אותו אדם בדבר אי יכלתי מובנת מאליה, שאין הקפיצה הזאת שייכת במציאות, ואינה בכלל המעשים שיש בכחו לעשות כלל. אולם אם יבקשו ממנו לגשת אל איש נכבד ומורם מעם, לסטרו על פניו בפני עם ועדה ולבזותו בשוק, אזי כאשר יאמר אותו אדם איני יכול, אין כוונתו שאין הדבר בכחו ובאפשרותו, אלא שאיננו מוכן בשום פנים ואופן לעשות מעשה נבזה כזה.

ההבדל בין שני הדברים הוא, כי במקרה הראשון, אם יבקשו ממנו שיקפוץ לגגו של הבית הגבוה, אף אם יבטיחו לו תמורת קפיצתו כהנה וכהנה, ויגדילו את המתן שיתנו לו בעבור זה בלי גבול, לא יוכל הלה לחזור מתשובתו הראשונה. אבל בדוגמא השנייה, אם יתבקש לעשות מעשה נבזה, הרי אם יבטיחוהו שבתמורה יקבל סכום גבוה מאד, עלולה לאט להתגביל לבו מחשבה לחזור בו מסירובו, ואם ישיאוהו עוד ועוד על ידי הגדלת הסכום שינתן לו כפרס על מעשהו, יתרגל לרעיון ההבל הלז, עד שלא ימנע מלעשותו.

כאשר שמע בלק מפיו של בלעם כי אינו יכול לעבור על פי ה', לא עלה בדעתו כי בלעם אסור באזיקים ונשללה ממנו לגמרי האפשרות לעשות אחרת מרצון ה', לכן סבור היה כי אם יתפרס לבלעם ברצי כסף, יתרצה בנפשו הגבוהה לחזור בו מסרובו לקלל את ישראל, כדרך שיש בכחה של מתנה מרובה להניע אדם מן השוק לעשות מעשים נבזים שלפני כן לא היה מעלה בדעתו לעשותם.

אולם בלעם שידע היטב את מצבו, שנתן הקדוש ברוך הוא חכה בפיו ובעל כרחו אינו יכול לעשות דבר מבלעדי רצון ה', פירש את כוונת דבריו האמתית, על פי מה שאמר לשלוחיו שגם 'אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה'.

ע"פ בית יצחק

נושאי הדף בעלון

- קניה בכרטיס אשראי של חברי.....בבא מציעא ס"ט
- שליח ללות בריבית.....בבא מציעא ס"ט
- כתיבת ברכה למלוה בפתח הספר.....בבא מציעא ע"ב
- הלוואה לעני רחוק או עשיר קרוב.....בבא מציעא ע"א
- ישראל ערב בהלוואה מעכו"ם בריבית.....בבא מציעא ע"א
- אין העכו"ם נעשה שליח.....בבא מציעא ע"א
- חומר איסור ריבית.....בבא מציעא ע"ב
- חזקה ביורד לשדה חברו בתורת משכון.....בבא מציעא ע"ב
- לוה ביצים ובאחת היה דם.....בבא מציעא ע"ג
- קנין 'מזל וברכה'.....בבא מציעא ע"ג
- הלוואה בלא שטר או עדים.....בבא מציעא ע"ד
- לעקור דירה מבנין שנהרגו בו כמה אנשים.....בבא מציעא ע"ה
- כפתור ופרח.....עמוד 5

קניה בכרטיס אשראי של חברו

בפוסקים מבואר שאסור לקנות בכרטיס אשראי בתשלומים כשמשלם על כך ריבית, אף אם יש לחברת האשראי היתר עיסקא, וזאת מפני שכדי להשתמש בשטר היתר עסקה צריך שתהיה באמת עסקה וכאן אין שום עסקה כי קניית מוצר אינה עסקה.

בשו"ע (יו"ד סי' קס"ג) נפסק עפ"י סוגיין שמותר לומר לחבירו, הילך זוז והלוה עשרה דינרים לפלוני, והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה. לפי זה כתבו הפוסקים שאסור לאדם לתת לחבירו את כרטיס האשראי שלו שיקנה בו בתשלומים, באופן שחברת האשראי גובה ריבית על התשלומים, והחבר ישלם את הריבית, כיון שהרי זה כהילך זוז והלוה עשרה דינרים לפלוני וחוזר ולקחו מהלוה.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' מב) נשאל בדבר ישראל שלקח הלואה מבאנק עבור חברו אם רשאי לגבות ממנו הריבית שמשלם. והשיב, הנה כיון שחברך המלוה לך יהיה הוא הלוה מהבאנק, שלך לא יתנו כלום אסור ליתן לו את הריבית אף שהוא מפסיד דהרי הוא המלוה שלך שהוא ישראל ואסור ליקח ריבית ואין חלוק אם הפסיד עי"ז או לא.

וע"ע **באגרות משה** (יו"ד ח"ג סי' צג) שכתב, הנה באחד שלא היה לו כסף להלוות ואמר לו אחד שילוה בבאנק של נכרים בריבית שפשוט שהוא אסור ליקח אותו הריבית מישראל הלוה ממנו, ואם הלוה הוא עני שרשאי ליקח מצדקה וההלואה הוא טובה לו שיוכל להרויח מזה שיכול לשלם את הריבית מהמעשר שלו, דהא זה ודאי כשבא עני לשאול ממנו שניתן לו מצדקה עבור לשלם ריבית לנכרי שרוצה להלוותו בריבית והוא ריוח מזה שודאי היינו מחוייבין ליתן לו מצדקה על זה, וא"כ מ"ט לא יוכל המלוה בעצמו ליקח הריבית שמשלם להבאנק על הכסף שלקח מהם להלוות להעני. אבל אם הלוה הוא עשיר שאסור ליקח מצדקה אינו יכול ליקח הריבית מצדקה.

שליח ללות בריבית

י"א שמותר לישראל לומר לחבירו ישראל: לך והלוה לי מעות מפלוני ישראל בריבית ומותר לתת אחר כך הריבית לשליח להביאו לו, דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה והשליח אינו עושה שום איסור, דהאי רבית לאו דידיה הוא, ואי משום ששלוחו של אדם כמותו, אין שליח לדבר עבירה. ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ. וכן עיקר, אע"ג דיש מפקפקין בהיתר זה ומחמירים לאסרו, יש לסמוך עליו לעת הצורך. ומ"מ אם הלוה קבל המעות בעצמו מן המלוה, רק ששולח לו הריבית, אסור.

אבל אם שליח המלוה הלוה ללוה בריבית ועשה שטר על שם המלוה, הוה כאילו הלוה לו המלוה עצמו ואסור, אפילו עשה השליח בלא דעת משלחו, דהשטר עביד לה עיקר הלוואה והוא נכתב על שם המלוה.

כתיבת ברכה למלוה בפתח הספר

בסוגיין מבואר היתר להלות מעות יתומים בריבית דרבנן. **בפתחי תשובה** (יו"ד סי' קס"ק כב) כתב בשם **המג"א** (או"ח סי' רמב) שהביא מהשבולי לקט שלוין ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה.

במשנה ברורה (שם סק"ד) כתב בשם האחרונים שהיינו מגוי, או מישראל בדרך היתר.

בפוסקים דנו לפי זה בנידון מה שיש שכותבים בראש ספריהם שמות אלו שהלוו להם לצורך ההדפסה, אם יש בזה חשש ריבית או שמא הרי זה כריבית דרבנן לצורך מצוה.

והנה בספר **ערך שי** (יו"ד מהדו"ב יו"ד סי' קס"י"ב) כתב, מה שראיתי **בשו"ת אמרי אש** בפתח השער ובסוף הספר, שהזכירו שם המלוים להם לצורך הדפוס וברכו אותם, בשגגה הוא והוא דבר אסור משום שהוא רבית דברים, וכ"ש להדפיס לפרסם ברבית לנצח, ואף שכתב **רמ"א** (יו"ד סי' קעב ס"א) שמוותר ללוות בריבית לצורך מצוה, היינו משום שלא יתבטל המצוה, אבל אחר הלוואה אסור, וכאן הרי ברכו אותם לאחר ההלוואה.

והדרכי תשובה (יו"ד סי' קס) הביא בשם ספר מרבה תורה שצידד להתיר, על פי מה שכתב בס' דברי מלכיאל שבמצוה שרוצים שתעשה פירות שילמדו ממנו אחרים לעשות ג"כ כזה, מצוה לפרסם שם העושה לטובה וכו' ע"ש, וכתב והוא לפענ"ד יישוב מאד דחוק, וגם צריכים כוונת הלב לכך בלי שום פנייה אחרת והלב יודע וכו'.

והדרכי תשובה בעצמו כתב דרך היתר בזה רק באופן שהמחבר או יורשיו נותנים הספר לאיש אחר להוציאו לאור, אבל כשהמוציא לאור הוא הנושא ונותן בספר, והמלוה הוא לפניו לטובה, מודה בזה כדברי הערך שי שהוא בכלל ריבית דברים עי"ש.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' פ) נשאל אם מותר ליתן תודה בספרו שמדפיס למי שהלוו לו כסף להדפסת ספרו.

והשיב, שבלשון תודה כמו שאסור לומר למלוה עבור הלוואתו מדין ריבית דברים, אסור גם לכתוב ולהדפיס, אבל יכולים לכתוב בלשון הודעה שיתברך מן השמים, כי הרי זה אמת שיתברך בזכות מצוותו הגדולה, ונמצא שהוא רק הודעה וספור דברים בעלמא, שודאי מותר לפרסם איך שלוה מפלוני סך כך וכך אף אם יהיה מזה להמלוה הנאה ממה שנתפרסמו חסדיו, כי מצוה לפרסם עושי מצוה אם אין מקפידים להסתיר, לכן גם בכתב ודפוס רשאים לפרסם ולכתוב, ברכה נתונה מהשי"ת לפלוני הגומל חסד, והלוה להדפסת הספר כך וכך, או דוגמא של נוסח זה, שלשון כזה הוא רק הודעה וספור דברי אמת שיש ברכה מהשי"ת לפלוני שגמל חסד בהלוואתו. וראה עוד לקמן (עה). בנידון אמירת 'תודה' או 'תזכה למצוות' למלוה.

צבא מליעא עא

הלואה לעני רחוק או עשיר קרוב

בסוגיין. עמי ונכרי עמי קודם, עני ועשיר עני קודם, ענייך ועניי עירך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין.

והנה בשו"ע (חו"מ סי' צו ס"א) פסק המחבר, אפילו עשיר שצריך להלוות, מצוה להלוותו לפי שעה ולהנותו אף בדברים וליעצו עצה ההוגנת לו.

בביאור הגר"א (סק"ב) כתב ללמוד דין זה ממה שאמרו בסוגיין 'עני ועשיר עני קודם' שמשמע שיש קדימה לעני, אך יש מצוה גם בהלואה לעשיר.

בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קנד) נשאל מה הדין כשהנצרך לגמ"ח הוא עשיר מבני משפחתו וצריך גמ"ח להרחיב עסקיו ולהרוויח יותר, ויש עוד נצרך לגמ"ח שצריך ממש לכדי פרנסתו להחיות את נפשו, מי קודם הקרוב אע"פ שהוא עשיר כיון שקרוב קודם כשהוא עני וא"כ בגמ"ח שהוא אף לעשירים הכי נמי הקרוב קודם, או העני הנצרך יותר שהוא עני וצריך לגמ"ח קודם אף שאינו קרובו.

בתשובתו כתב שעיקר גמ"ח הוא מטעם צדקה והמעולה שבה הוא רק בכדי שהעני לא יצטרך לבריות, וא"כ בנידון דידן שאחד עשיר ואחד עני והעשיר בטוח שלא יצטרך לבריות אלא שרוצה להרחיב עסקיו וגבולו והאחד עני שאם לא יעשה עמו גמ"ח יצטרך לבריות, ודאי העני קודם אף שאינו קרובו והעשיר קרובו דהרי בתר נחיצות אזלינן, והאי צריך ליה יותר שלא יצטרך לבריות.

ראיה לזה הביא מסוגיין שמפורש שעני קודם לעשיר אף שהוא קרובו כמובן, ואין שום מחלוקת בזה.

ישראל ערב בהלואה מעכו"ם בריבית

ישראל שלווה מעות מעובד כוכבים בריבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב. שכיון שבדיניהם תובע הערב תחלה, נמצא הערב תובע את ישראל בריבית שהערב חייב בה לעובד כוכבים. לפיכך אם קבל עליו העובד כוכבים שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מותר. והאידינא מסתמא הוי כאלו קבל עליו הכי, דסתם ערבות כך הוא. ודוקא במקום שהמנהג כך שתובעין הלוח תחלה.

וי"א שאינו אסור אלא בערב שלוף דוץ, דהיינו שאין דין המלוה עם הלוח כלל, שהוא יכול לדחותו אצל הערב.

אין העכו"ם נעשה שליח

אין העובד כוכבים נעשה שליח לדבר מהדברים שבעולם, וכן אין ישראל נעשה שליח לעובד כוכבים לדבר מהדברים, שנאמר (במדבר יח כח) 'כן תרימו גם אתם' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, והוא הדין לכל התורה כולה, ומה משלחכם בן ברית אף בכל התורה כולה המשלח בן ברית.

צבא מליעא עב

חומר איסור ריבית

כתב המהר"ל בספרו נתיבות עולם (נתיב הצדקה ו) הדברים האלו עמוקים מאד מאד בחטא הרבית עד שאי אפשר לפרש בפירושו ולרדת על עומק החטא הזה, ולא מצינו חטא ועוון שהפליגו בו חכמים כמו שהפליגו בחטא הזה, ואי אפשר לפרש ענין העונש הזה והשם יתברך יציל אותנו מן החטא הגדול הזה ומשאר חטאים גדול וקטן, אמן.

בספר שיחת חולין של ת"ח (פ"ז) הביא מעשה שבעיר אחת מת גביר אדיר, ולא רצו אנשי החברה קדישא לקברו עד שיתנו בניו שמונת אלפי כסף, ויחר להם מאד, וילכו אל הנסיך להגיד לו שידבר איתם משפט, ויקרא השר הנכרי לנכבדי העיר, וידבר אתם קשות על שרוצים סכום גדול כזה בעד ארבע אמות של אדם.

וענו חכמי העיר אל הנסיך לאמור, הנה בתלמוד שלנו אמרו שהמלווה בריבית לא יקום בתחיית המתים (פרקי דר"א סוף פרק לג, הובא בתוס' לעיל ע: ד"ה תשיך סוטה ה.), והנה האיש ההוא כל פרנסתו היתה בנשך ותרבית בלי היתר עיסקא, וכי לקח נשך הרבה בכסף וזהב עד שנעשה לגביר גדול.

והנה כאשר איש מת אנו לוקחים ממנו מעט ממון עבור דמי הקרקע לקבורתו, שהרי אנו מאמינים ומחכים לביאת המשיח בקרוב שאז יקום האדם לתחייה, והקרקע שבו הוא היה קבור תחזור לידינו, אולם לעשיר זה אנו מוכרים לו את הקרקע לצמימות ולא תחזור לידינו לעולם, שהרי הוא לא יקום בתחיית המתים, וממילא עליו לשלם סכום רב עבור הקרקע. וייטב הדבר בעיני השר וציווה לבניו של הגביר שישלמו ויתנו ככל אשר יצטוו.

ובספר חובת השמירה (פ"ג) כתב להקשות על מה שאנו אומרים בכל יום בתפילתינו מחיה מתים ברחמים רבים, לכאורה על מה אנו צריכים לרחמים הלא כל ישראל בודאי יש להם זכות של תורה, וקריאת שמע בכל יום, והחזקת תורה, וא"כ מצד הדין צריכים לקום לתחיית המתים, וביאר שאפשר משום עסק של ריבית שאמרו חז"ל על זה שאינו קם לתחיית המתים לכן צריך לרחמים, ואפילו אם עשה היתר עיסקא, מי יאמר שנעשה כדן, עיי"ש.

חזקה ביורד לשדה חבירו בתורת משכון

מי שירד לתוך שדה אחת בתורת משכונא, אין לו בה חזקה אם ידוע שבתורת משכונא ירד לתוכה. ומ"מ עצה טובה לממשכן למחות בסוף כל שלש ושלוש, שמא יכבוש זה שטר המשכונא אחר שישכח הדבר, ויטעון: לקוח הוא בידי, כהוא דמשכן פרדסא לחבריה לעשר שנין, ולבתר דאכלה ג' שנין אמר ליה: אי מזבנת לי מוטב ואם לא אכבוש שטר משכונא ואתעון לקוח הוא בידי.

נתנה הממשכן לבנו במתנה, וחזר ועשה שטר מכירה לבעל המשכונא, שטר המכירה אינו כלום, והמעות שנתן יותר על המשכונא אינם אלא כמלוה על פה.

יום שלישי טו תמוז

צבא מליעא עג

לוה ביצים ובאחת היה דם

בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קלג) נשאל בדבר אחד שלוה עשרה ביצים, והיו כמה מהם עם טיפת דם, האם מותר או מחויב להחזיר עשרה ביצים כשרים בלי להכשל באיסור רבית.

והשיב, הנה **בחו"מ** (סי' רלב סי"ט) נפסק המוכר ביצים לחבירו ונמצאו מוזרות שאינם ראויים לאכילה, הרי זה מקח טעות ומחזיר את הדמים, ועכשיו לא נהגו כן, ומנהג מבטל הלכה.

והיינו שהכל מודים שזה מכירה ונתנה בטעות שמבטל מקח, אלא שבביצים כיון שא"א לברר לעמוד על טיבם לפני המקח, נעשה כמנהג שאין הלוקח יכול לבטל המקח, ומשמעות ההלכה אפילו שכולם אינם ראויים לאכילה, ומ"מ פשוט שגם לפי המנהג הנ"ל אומרים רק שאינו יכול לבטל המקח הנעשה כבר, אבל פשוט מאד שאם עדיין לא שילם לו, ובינתיים נמצאו מוזרות שאינו חייב לשלם לו.

ולפי זה גם בהלואה, אם נמצאו חלק מהם אינם ראויים לאכילה, שלא הלוה לו אלא הראויים לאכילה, פשוט שהמלוה אינו יכול לתבוע אותו גם על שאינם ראויים לאכילה, אלא אולי על מחיר מעט שראויים לדבק או איזה מלאכה, וא"כ התוספת שמחזיר הלוה ודאי יש בו סרך איסור רבית.

וסיים, ומ"מ פשוט שאין זה רק חשש רבית דרבנן כיון שלא קצץ, וגם אם קצץ אתו להחזיר עשרה ביצים כמו שהלוה, ומן הדין צריך להחזיר לו רק שמנה והוא מחזיר עשרה, אין זה קצץ, שדעת המלוה היו על הראויים לאכילה.

קנין 'מזל וברכה'

בשו"ת מהרש"ג (ה"ג סי' קיג) כתב דעת בעל השואל ומשיב והמהרש"ק שאף דיבור בלבד מועיל מדין סיטומתא, אם הדרך לקנות בזה.

אולם דעת המהרש"ג שאינו מועיל והוכיח כן **מתשובות הרא"ש** (כלל יב סי' ג) שכתב שדיבור בעלמא אפילו נהוג הוא קנין לא מהני, מפני שהוא מנהג גרוע ולא הולכין אחר מנהג גרוע.

בתשובות והנהגות (ח"א סי' תתג) כתב לגבי הלומים שדרך הסוחרים הוא שכשאומרים 'מזל וברכה' בזה נגמר הקנין, שהרי זה כקנין סיטומתא כיון שכך הוא דרכם. וכן כתב **בפתחי חושן** (קנינים פ"י הערה ג), וצ"ע גם לדברי גאונים (כלל פז סי' נב) שדן על מה שנהגו לשנות משקה בגמר מקח.

עוד כתב **בפתחי חושן** (שם) לדון על כתיבת צעטיל (חשבונית) אם היא בכלל קנין סיטומתא, ועיין **בשו"ת הליכות ישראל** (סי' ח).

יש מפוסקי זמנינו שכתבו שהקונה דבר מה באמצעות הזמנה בטלפון ומשלם בכרטיס אשראי, שהקניין הוא מדין 'סיטומתא', ויש שתלו נידון זה בנידון הנ"ל אם דיבור שנהוג לקנות בו נחשב כקנין סיטומתא.

יום רביעי טז תמוז

צבא מליעא ער

הלואה בלא שטר או עדים

בסוגיין אמר רב יהודה אמר רב, כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, עובר משום 'ולפני עור לא תתן מכשול'. וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו, שנאמר 'תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק'.

הרש"ש (שם) כתב לדקדק מלשון כל מי שיש לו מעות, וכו', שאולי בא לומר שדוקא מי שיש לו ממון הרבה, אז יש חשש פן יכפור הלוה בו, ולכן צריך עדים, אבל אם אינו אמיד כל כך, לא חוששים לשמא יעיז הלוה בפניו לכפור.

בערך שי (ח"ו"מ סי' ע) כתב, ותמיהני שלא ראיתי לאנשי מעשה שיהיו נזהרים בזה, ולולא לשון הפוסקים הייתי מפרש שדקדקו לומר כל מי שיש לו מעות, משום שחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, ולא שכיח כל כך שיכפור, וזהו גם הטעם שכופר הכל פטור משבועה מן התורה, אלא רק מי שיש לו מעות המיוחדים להלוותו ורגיל בכך פעמים רבות, יזדמן לוה שיכפור הכל, אבל המלוה רק באקראי מותר מפני שאין זה שכיח ולא חששו לזה. אמנם **הרמב"ם והטור והשו"ע** שינו הלשון, הרי שלא חילקו בכך.

ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ק) כתב, כי מה שמבואר בסוגיין שהמלוה את חבירו בלא עדים עובר משום לפני עור, וכן פסק **בשו"ע** (ח"ו"מ סי' ע), ועינינו הרואות שאין העולם נזהרים בזה, ולכן כתב, נראה שאין כוונת הגמרא שיש בזה איסור גמור משום לפני עור, רק שהוא באחריות לבוא לידי לפני עור, אבל אינו איסור גמור, ולכן אין העולם נזהרים בזה.

ובשו"ת יד יצחק (ח"ב סי' קמו) נשאל ג"כ על מה סומכים העולם להלוות בלי עדים, היפך דברי הגמ' בסוגיין, ולאחר שהאריך בזה כתב, לא כתבתי כן אלא לתרץ סוגיין, אבל לא להלכה וכ"ש שלא למעשה. וסיים עוד, אבל בעיקר מה שתמה מר על מנהג העולם, אם כוונתו שנהגו להלוות בלי עדים ובלי כתב, אני לא נודע לי שנהגו כן, ואדרבה דרכם ללוות רק על ידי כתב, וא"כ לפי מה שכתב **הש"ך** (שם סק"ב) עפ"ד הסמ"ע שבכתב ידו מותר להלוות, א"כ יש בזה היתר גמור, וגם לשיטת **הרשד"ם** שהביא **הש"ך** שצריך להיות שטר בעדים, יש לומר שכל זה בסתם, אבל כתבים הנקראים טראטע יש להם דין שטר, שאינו נאמן לומר לא לויתי וגם אינו נאמן לומר פרעתי, ומה גם שע"פ הרוב חתום בו לכל הפחות ערב אחד, וא"כ בודאי אין בזה חשש כפירה, וממילא אין בזה שום חשש איסור.

ובערוך השולחן (שם ס"א) כתב, שבזמנינו לא נזהרים בזה משום שמכירים ונאמנים זה לזה ויודע המלוה שלא ישכח ולא יכפור לו.

אך **בשערים המצויינים בהלכה** (סי' קעט ס"ב) הקשה על דבריו שהלא גם רבינו רוב אשי היו נאמנים זה לזה, ואעפ"כ לא רצה להלוות בלא שטר.

ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' קלו) כתב, שסומכים על דברי **הריטב"א** (מגילה כח. ד"ה תיתי) שאין זה אלא מידת חסידות.

צבא מליעא עה

לעקור דירה מבנין שנהרגו בו כמה אנשים

בסוגיין, ג' צועקין ואינן נענין וכו', הקונה אדון לעצמו, ובאחד הביאורים ביארה הגמ' מאי קונה אדון לעצמו וכו', שאין דורך מזלו במקום זה ואינו הולך למקום אחר.

בספר חסידים (סי' רמו) כתב, אם ראית אדם שאין בניו מתקיימים, דע כי השם גורם להם, ואם אחיו קורין שם לבניהם באותו שם ומתקיימים ולזה אין מתקיימים, דע לך שהמקום גורם ויש לו לצאת ולילך למדינה אחרת. **ובמקור חסד** (אות א) ציין מקורו מסוגיין.

בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מב) כתב לדייק, שלא אמרו בגמ' שאין לו מזל 'בבית' זה ואינו הולך לבית אחר, אלא אמרו 'במקום' זה ומוכח שידעו חז"ל, שמה שביש לו או טוב לו לאדם אינו תלוי בבית אלא בעיר שדר שם. וכן מוכח גם ממה שאמרו דביש לי' בהאי מתא ולא אזיל למתא אחריתא, הרי שעליו לילך לעיר אחרת ולא די במה שיחליף בית דירתו בעיר זו עצמה לבית דירה אחרת.

והאריך שם עפ"י תשובות **הרשב"א** (המיוחסות לרמב"ן, סי' רפה) שאין מזל מיוחד לכל בית אלא לכל עיר, והטעם מבואר **בחתם סופר** (בסוגיין ד"ה קונה) שהטעם של שינוי מקום הוא משום שינוי מזל, ולכן מאן דביש לי', היינו לפי שהשר והכוכב המשפיעים באותו המקום אינו טוב לו וילך למקום אחר, כי טוב לו אז מעתה, ואם אינו עושה כן ונשאר תחת אותו השר הרי הוא קונה אדון לעצמו. מבואר כי השפעת אותו השר והכוכב היא לכל העיר כולה לזה לטוב ולזה למוטב, ולא ישתנה המזל מבית לבית שבאותה עיר, עד שילך לעיר אחרת.

ולפי"ז כתב לשואליו בענין בנין מסוים שקרו שם כמה אסונות, שאין שום סיבה לעזוב את הבית בו אתם דרים ולעבור לדור בבית אחר באותה העיר או בעיר אחרת, כי אין מזל מיוחד לכל בית ובית אלא מזל משותף לכל העיר כולה, לזה לטוב ולזה להיפך, ולכן מאן דביש לי' מוכרח לילך לעיר אחרת, ולמאן שלא ביש לי' שפיר יכול להשאר בבית שדר בו, אף שבאותו בית עצמו אין מזל לאחרים.

אולם הביא **מספר חסידים** (סי' תעה) שכתב, אם בנה בית חדש או נכנס בבית מחדש, ומתו בו ג' זה אחר זה, הרי אם יעכב יותר בבית זה הרי זה מתחייב בנפשו, שיאבדו מכאן ולהבא, וכן עיר שאדם דר בה ומתו בה בניו ואין מתקיימין בה, הרי זה נענש על שגורם מיתה לבניו וכו', כי היתה עיר אחרת בארץ לדור שם. משמע שגם לגור בבית שאירעו בו ג' מקרי מוות יש להקפיד. ומ"מ זה דוקא בבנה בית חדש או שנכנס בבית מחדש כמפורש בדבריו.

וסיים וכתב העולה להלכה, מאן דלא ביש לי', גם אם ביש לאחרים רבים בעיר ואפי' באותו בית עצמו שהוא דר בו, א"צ לילך לא לעיר אחרת וגם לא לבית אחר באותו עיר. אולם בנה בית חדש ואפשר גם בקנה בית חדש, ומתו בו ג' זה אחר זה, מבואר בס"ח שלא יתעכב יותר באותו בית, ונראה דוקא שמתו בתוך הבית, וג' ישראלים דוקא, אבל חוץ לבית או עכו"ם אינם מצטרפים.

הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין

'אל תקח מאתו נשך ותרבית' (ויקרא כה לו). עיקר טעם איסור הריבית הוא לפי שהוא מסיר מדת הבטחון מן האדם, כי כל בעל משא ומתן עיניו נשואות אל ה', לפי שהוא מסופק אם ירויח או לא, אבל הנותן בריבית ריוח שלו ידוע וקצוב וסומך על ערבונו שבידו ומן ה' יסיר לבו. ומה שגם הלוה עובר בלאו, לפי שהוא מחטיא את המלוה ומסירו מן מדת הבטחון כנודע מדבר המלוים בריבית שרובם מקטני אמנה ואבירי לב הרחוקים מצדקה, מצד כי אין בטחונם בה'. וע"כ נסמכה מצוה זו לפרשת השמיטה כי גם טעם השמיטה הוא כדי שנשים בטחונינו בה'. והזכיר לשון נשך, ומרבית, כי אצל הלוה נקרא נשך כי הריבית דומה לנחש עלי דרך הנושך בעקבו הנותן שריטה קטנה והולך ומבצבץ ונופח עד קדקדו ומתחילה אינו ניכר עד עלות חמתו לאין מרפא, ואצל המלוה נקרא תרבית שמרבה הונו ורכושו לפי דמינו אבל באמת שלסוף נכסיו מתמוטטין. ונראה שטעם זה לא הזכיר בכל הפרשה זו לשון ומטה ידו, כי אם בזו הפרשה כי בא להזהיר את המלוה שלא ימוט כדרך שמטה ידו של זה פן תשוה לו גם אתה בהתמוטטות, כי דווקא מי שכספו לא נתן בנשך לא ימוט, אבל אם תתן אז תשוה לו גם אתה, כי נכסיך מתמוטטין ואינן עולין אם תחשוב להרבות הונך בנשך ותרבית.

(כלי יקר, בהר)

מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית

הנה אנו רואים ענין השליחות הוא בישראל דוקא ואין שליחות לעכו"ם, כמו שדרשו חז"ל, אתם גם אתם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. והטעם, כי בעם ה' נאמר (שמות א ה) **'שבעים נפש'** שיש להם אחזות ואחוזה זה בזה, על כן שייך אצלם ענין השליחות שא' הוא השליח להשני. אכן באומות העולם שהוא פירוד, ונאמר בעשו 'נפשות' (בראשית לו ו) לשון רבים, אם כן אין להם שייכות ואחיזה זה בזה.

(אמרי יהודה אב"ד סעקלעיהד זצ"ל, נשא)

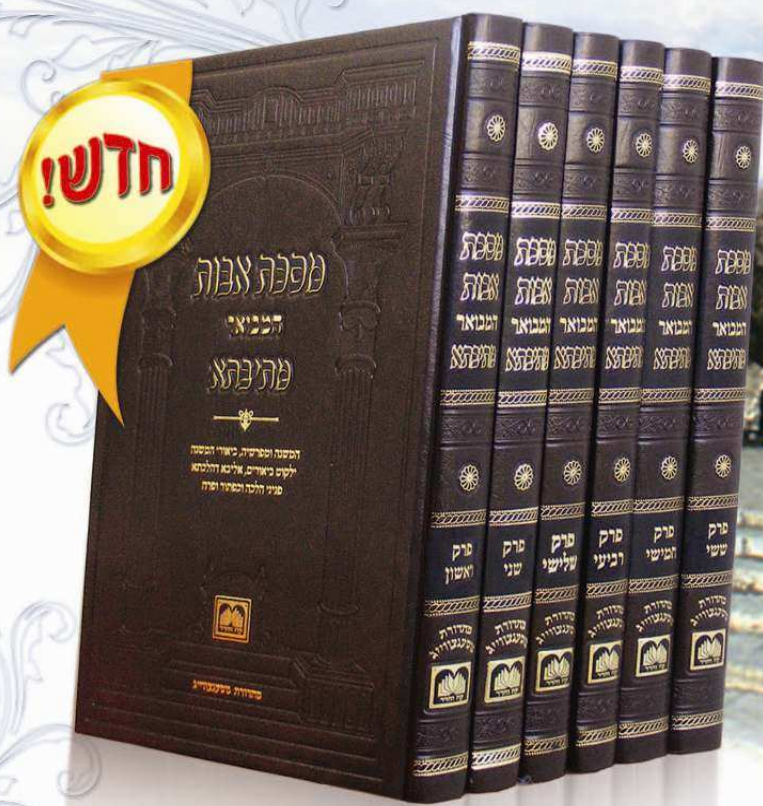
ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו תלמוד לומר לעולם בהם תעבדו ובאחיכם יכול אפילו נוהג כשורה וכו'

איתא בגמרא (סנהדרין נח): עכו"ם שהכה ישראל חייב מיתה שנאמר (שמות ב ג) **'ויורא כי אין איש ויך את המצרי'**, אך י"ל דאם ישראל נשתעבד לו לעבודתו, ואם אינו נוהג כשורה דמותר לרדותו בפרך, אין עליו משפט מות כשמכה אותו על שביטל מעבודתו, וא"כ כיון שנגזר על ישראל ועבדום וענו אותם הרי נשתעבדו למצרים, וכיון שלא התנהגו כשורה, שפיר רשאים לעבוד בהם עבודת פרך, ושלא כדין הכה משה את המצרי. ומוכן בזה מ"ש בילקוט פרשת בשלח, ששר של מצרים טען הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מה נשתנה אלו מאלו, וצריך ביאור, דהמצריים הלא בדין הם נדונים, בדבר אשר זדו עליהם והעבידו את ישראל בפרך, ומה איכפת לו אם ישראל ינצלו או יטבעו עמהם בים, ולהנ"ל אתי שפיר שטען דכיון שגם הם עבדו ע"ז, אם כן הוי בדין נוהג שלא כשורה, ומותר לרדותן בעבודת פרך, ואין משפט מות למצרים שנשתעבדו בהם.

(שפע חיים, לסוכות)

לקיים מילי דאבות

'מת'בתא' על מסכת אבות
ב- 6 כרכים מפוארים

המשנה ומפרשיה - כל מפרשי המשנה ערוכים מחדש • ביאורי המשנה • ילקוט ביאורים
אליבא דהלכתא • פניני הלכה • כפתור ופרח • מבוא מיוחד על מסכת אבות

להשיג עכשיו בחנויות הספרים מחיר מבצע לרגל ההוצאה

220 ₪ בלבד - במקום ~~290 ₪~~

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66